

Система ризик–менеджменту підприємств сфери послуг при формуванні інноваційних кластерів

Актуальність теми дослідження. Дослідження системи ризик–менеджменту підприємств сфери послуг при формуванні інноваційних кластерів викликає особливий науковий інтерес через посилення безпекових ризиків та необхідність об'єднання зусиль різних суб'єктів господарювання для їх подолання.

Постановка проблеми. Можна виділити ключові чинники, що визначають ефективність системи управління ризиками: інтеграція оцінки ризиків в стратегічні та оперативні процеси. При аналізі ризиків підприємство сфери послуг повинно використовувати як кількісні, так і якісні методи аналізу. Використання максимально широкого спектру методів аналізу дозволяє максимально повно оцінити ризики. Представлені особливості актуалізують тему дослідження.

Постановка мети і завдань дослідження – дослідити систему ризик–менеджменту підприємств сфери послуг при формуванні інноваційних кластерів.

Метод або методологія дослідження. В статті використано наступні методи: монографічний, графічний, абстрактно–логічний, аналізу і синтезу, систематизації.

Презентація основного матеріалу (результати дослідження). Доведено, що оцінка ризиків дозволяє підприємству сфери послуг враховувати, якою мірою потенційні події можуть вплинути на досягнення його цілей. Керівництво оцінює події з двох точок зору – ймовірності виникнення та ступенем впливу і використовує для цього симбіоз кількісних і якісних методів. Механізми управління ризиками підприємства сфери послуг повинні бути організовані, як правило, таким чином, щоб забезпечувати самоперевірку на постійній основі.

Галузь застосування результатів. Результати дослідження можуть бути використані в практичній діяльності підприємств сфери послуг для зменшення негативного впливу безпекових загроз при формуванні інноваційних кластерів.

Висновки за статтею. Зроблено висновок, що беззаперечною умовою ефективної діяльності суб'єкта господарювання має стати формування системи ризик–менеджменту на підприємстві сфери послуг. Управління ризиками повинен стати невід'ємною складовою системи управління підприємством сфери послуг та інноваційного кластеру в цілому, оскільки ґрунтовний аналіз, проведення ідентифікації, оцінки та подальшого коригування ступеня ризику необхідні для прийняття стратегічних, інноваційних рішень; прогнозування кон'юнктури ринку, маркетингових досліджень тощо.

Ключові слова: система, ризик–менеджмент, підприємства, сфера послуг, інноваційні кластери.

ZHYVKO Z. B., RAIKOVSKA I. T.,
KOVTURN O. A., KURHUZENKOVA L. A.

System of risk management of enterprises in the service sector during the formation of innovation clusters

Relevance of the research topic. The study of the risk management system of enterprises in the service sector during the formation of innovation clusters is of particular scientific interest due to the increase in security risks and the need to combine the efforts of various business entities to overcome them.

Formulation of the problem. Key factors determining the effectiveness of the risk management system can be identified: integration of risk assessment into strategic and operational processes. When analyzing risks, a service company should use both quantitative and qualitative methods of analysis. The use of the widest range of analysis methods allows for the most complete assessment of risks. The presented features actualize the research topic.

Setting the purpose and objectives of the study – to investigate the risk management system

of enterprises in the service sector during the formation of innovation clusters.

Research method or methodology. The article uses the following methods: monographic, graphic, abstract–logical, analysis and synthesis, systematization.

Presentation of the main material (research results). It has been proven that risk assessment allows a service company to take into account the extent to which potential events can affect the achievement of its goals. Management evaluates events from two points of view – the probability of occurrence and the degree of impact and uses a symbiosis of quantitative and qualitative methods for this. Risk management mechanisms of a service enterprise should be organized, as a rule, in such a way as to ensure self–checking on an ongoing basis.

Field of application of results. The results of the study can be used in the practical activities of enterprises in the service sector to reduce the negative impact of security threats in the formation of innovation clusters.

Conclusions on the article. It was concluded that the establishment of a risk management system at a service enterprise should be an indisputable condition for the effective operation of a business entity. Risk management should become an integral component of the management system of the service sector enterprise and the innovation cluster as a whole, since thorough analysis, identification, assessment and further adjustment of the degree of risk are necessary for making strategic, innovative decisions; forecasting the market situation, marketing research, etc.

Keywords: system, risk management, enterprises, service sector, innovation clusters.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Ризик – це діяльність, що пов'язана із подоланням невизначеності в умовах реалізації проекту, ведення діяльності при неминучості вибору або необхідності прийняття управлінських рішень, в процесі якого є можливість оцінки імовірності настання планового результату. Тому ризик–менеджмент доцільно розглядати як комплексну оцінку внутрішніх бізнес–процесів, проектів підприємства, зокрема сфери послуг, і зовнішнього середовища для виявлення слабких зон, загроз його функціонування із наступною розробкою нейтралізуючих заходів, виявлення позитивних сторін та розробки заходів із підсилення їх дії. Дослідження системи ризик–менеджменту підприємств сфери послуг при формуванні інноваційних кластерів викликає особливий науковий інтерес через посилення безпечових ризиків та необхідність об'єднання зусиль різних суб'єктів господарювання для їх подолання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. В науковій літературі є багато напрацювань щодо ключових чинників ефективності системи управління ризиками: інтеграція оцінки ризиків у стратегічні й оперативні процеси. Оскільки процес управління ризиками є невід'ємною частиною оперативного управління,

менеджери діють обачніше при прийнятті рішень, упроваджують більш ефективні аналітичні техніки. Виявлення ризиків бізнес–процесів призводить до прийняття зважених управлінських рішень, підвищення ефективності й моніторингу конкретних ризиків. Ефективна система управління ризиками дає можливість підприємствам сфери послуг залучати фінансування на більш вигідних умовах, позитивно впливає на її капіталізацію. При аналізі ризиків підприємство сфери послуг має використовувати кількісні й якісні методи аналізу. Використання максимально широкого спектру методів дає можливість більш повно оцінити ризики, а також знижує імовірність некоректної оцінки [1–10]. Представлені особливості актуалізують тему даного дослідження.

Формулювання цілей статті (постановка завдання) – дослідити систему ризик–менеджменту підприємств сфери послуг при формуванні інноваційних кластерів.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Управління ризиком при формуванні інноваційних кластерів розглядається як допоміжна функція стратегічного планування та поточного управління проектами, бізнес–процесами – тобто як паралельна оцінка запланованого результату із позиції імовірності його досягнення в умовах дії внутрішніх та зовнішніх загроз.

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНА ПОЛІТИКА

Тому вона має бути інтегрована в стратегічне планування та поточний контроль дотримання затверджених стратегічних планів із додатковою функцією моніторингу факторів ризику [3].

При формуванні інноваційних кластерів можна виокремити дві основні групи моделі організації управління ризиками. До першої групи належать структури, які розробляють загальну стратегію управління ризиками підприємства сфери послуг та координуються через формальне включення цілей із управління ризиками у загальний список цілей економічних центрів, де безпосередньо виникають ризики. У такій структурі спеціалізований на цьому підрозділ не бере участі у оперативному управлінні ризиками [5].

До другої групи можна віднести модель, за якої усі функції концентруються у рамках одного підрозділу, що оперативно впливає на всі аспекти

управління ризиками. При формуванні інноваційних кластерів на вітчизняних підприємствах сфери послуг зустрічаються обидва типи організаційних структур.

Загальна схема функціонування системи ризик-менеджменту підприємства сфери послуг зображена на рис. 1.

На основі систематизації напрацювань вітчизняних та зарубіжних авторів систему ризик-менеджменту підприємства можна визначити як сукупність підсистем, що здійснюють регулювання та управління ризиками підприємства, їх моніторинг за допомогою здійснення функцій, використання методів та принципів ризик-менеджменту, інструментів управління ризиками тощо [8-10] (рис. 2).

Система управління ризиками зазвичай включає: визначення основних принципів управління

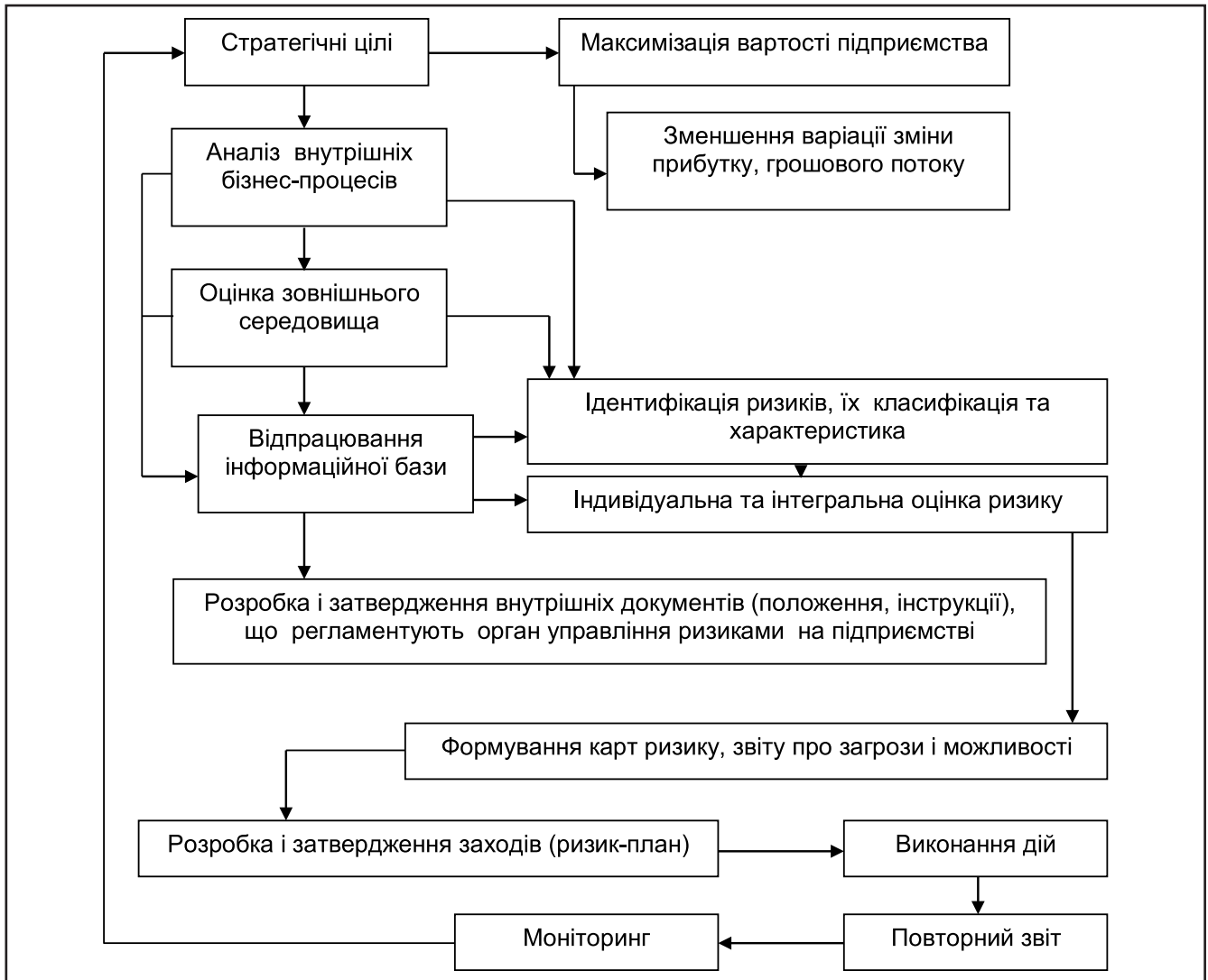

Рисунок 1. Загальна схема функціонування системи ризик-менеджменту підприємства сфери послуг

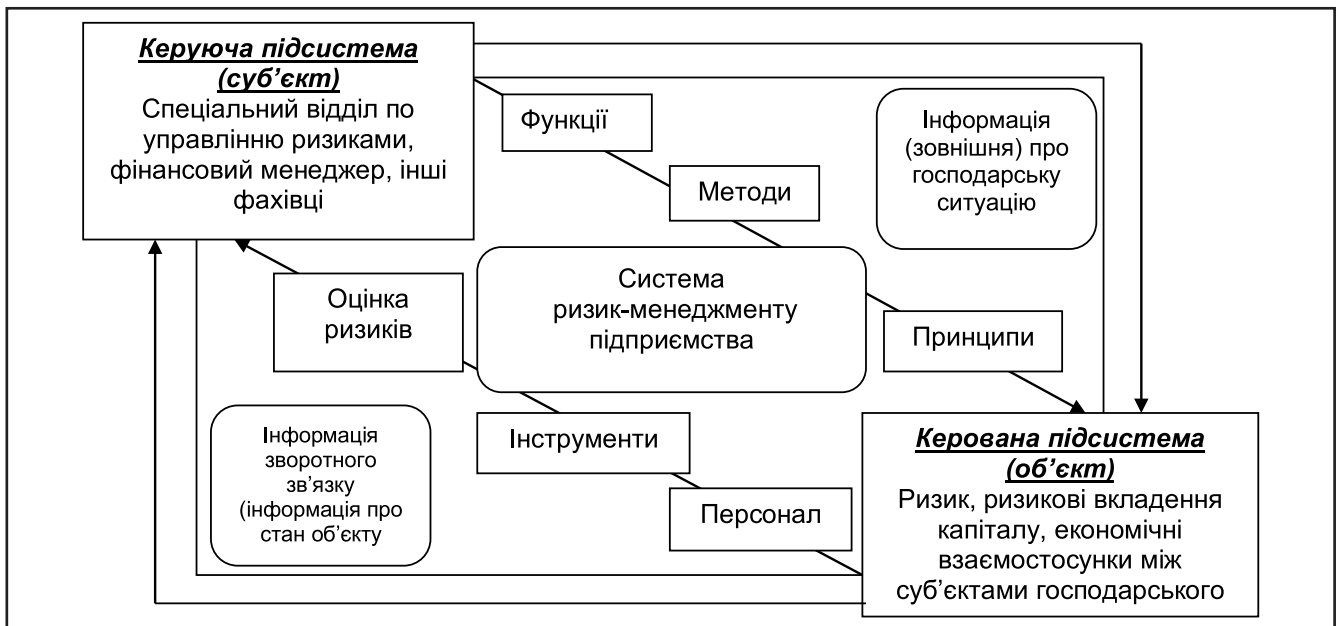

Рисунок 2. Загальна структура системи ризик-менеджменту підприємства сфери послуг

ризиками професійної діяльності підприємства сфери послуг; виявлення, облік і опис ризиків окремо за кожним видом ризику; оцінювання ризиків і контроль рівня ризиків; заходи зі зниження ризиків і ліквідації негативних наслідків реалізації ризиків, зокрема порядок та джерела фінансування заходів із компенсації отриманих збитків; формування управлінської структури управління ризиками, розробка внутрішніх правил, процедур і технологій із урахуванням прийнятих підприємством сфери послуг основних принципів управління ризиками; контроль ефективності управління ризиками [5].

Суб'єкт управління в системі ризик-менеджменту являє собою спеціальну групу людей об'єднаних у відділ або окремих функціональних виконавців, які шляхом реалізації функцій, заходів та методів управлінського впливу забезпечують цілеспрямоване функціонування об'єкту управління.

Розрізняють два типи функцій ризик-менеджменту підприємств сфери послуг при формуванні інноваційних кластерів – функції об'єкта управління та функції суб'єкта управління (рис. 3). Методика управління ризик-менеджменту підприємства сфери послуг дозволяє своєчасно виявляти, оцінювати ризики, враховувати цілі підприємства, проводити моніторинг ризиків, що сприяє їх своєчасному виявленню та доопрацюванню контрольних заходів (рис. 4).

Не менш важливим аспектом організації системи ризик-менеджменту на підприємстві сфе-

ри послуг є процес її формування та використання.

Система ризик-менеджменту підприємств сфери послуг при формуванні інноваційних кластерів, що повинна враховувати всі види діяльності підприємств і управляти не тільки впливом внутрішніх факторів ризику, але і зовнішніх, сприяти ефективному прийняттю рішень в області ризиків. Максимальне покриття ризиків досягається за рахунок того, що система складена з блоків, що повторюють класифікацію економічних ризиків, в рамках яких можна застосовувати кілька різнопланових інструментів (рис. 5).

Система управління ризиком є підсистемою управління підприємством сфери послуг в цілому, тому вона має чітке місце у системі управління підприємством, відповідає ієрархії на всіх її рівнях, має горизонтальні та вертикальні двосторонні зв'язки із елементами системи управління підприємством, взаємодія із якими необхідна для його функціонування.

Для інноваційних кластерів профіль ризиків, а також конкретні дії та рішення в питаннях ризик-менеджменту носять індивідуальний характер, виходячи із специфіки підприємства сфери послуг, його корпоративної культури, актуальної структури управління, організаційно-правової форми, органів управління тощо. Проте, незважаючи на індивідуальний підхід до процесу інтегрованого ризик-менеджменту, досвід та практика провідних зарубіжних та вітчизняних

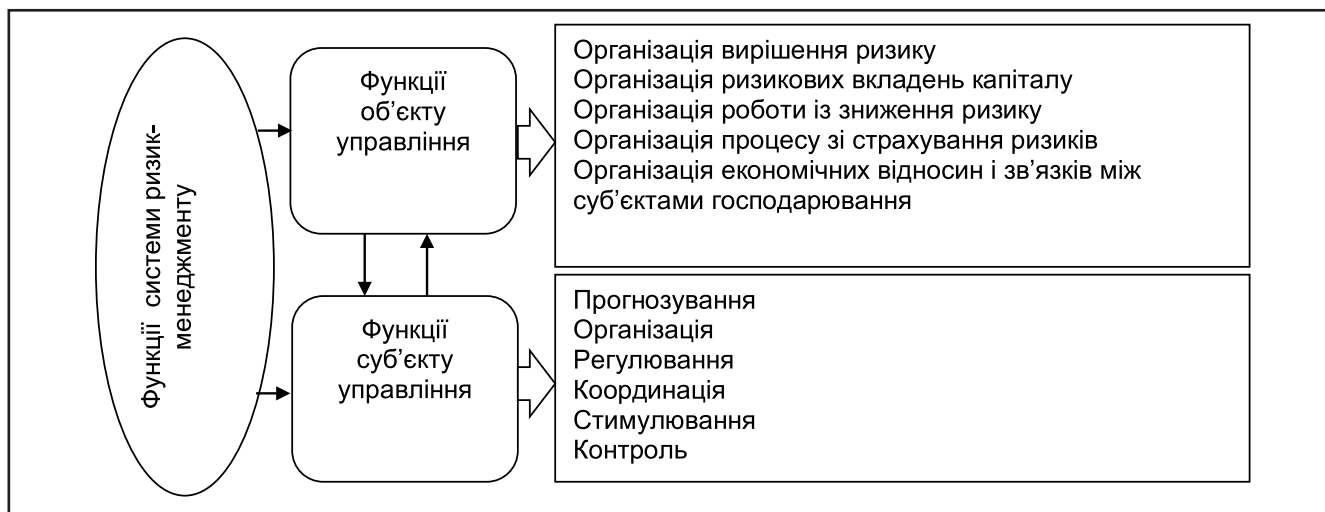

Рисунок 3. Функції системи ризик-менеджменту підприємства сфери послуг

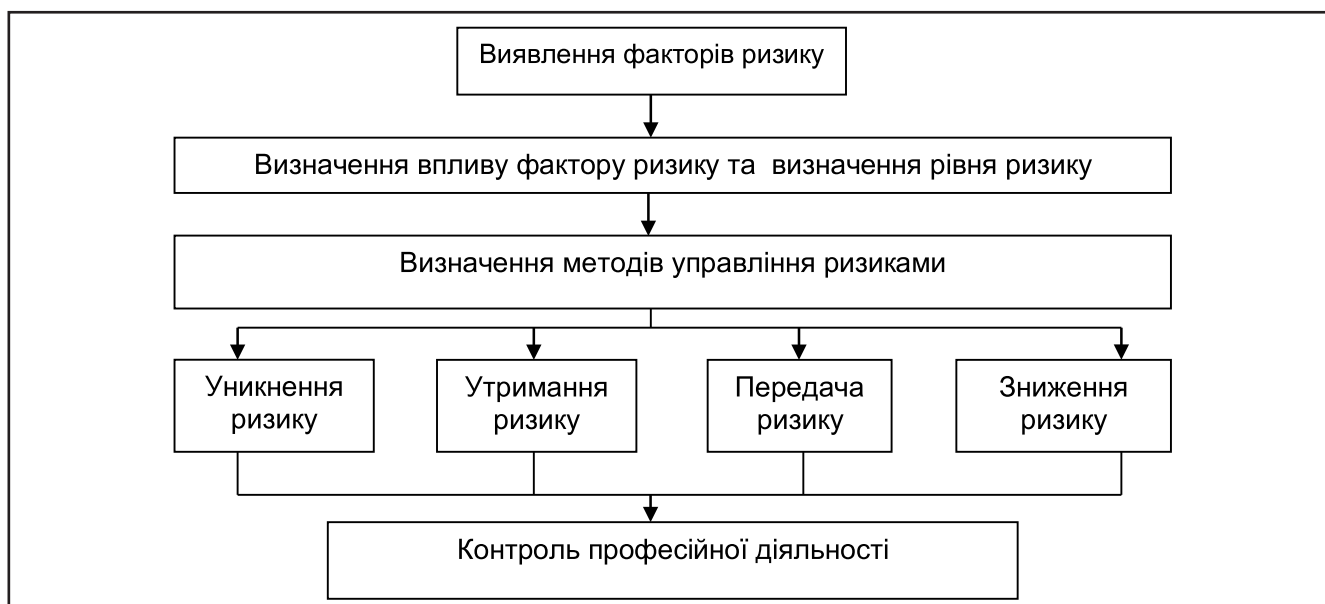

Рисунок 4. Основні компоненти системи управління ризиками підприємств сфери послуг при формуванні інноваційних кластерів

підприємств дозволяють вибудувати алгоритми системи управління ризиками на підприємстві сфери послуг. Побудову системи ризик-менеджменту доцільно здійснювати у кілька етапів [6]. Створення адаптивної системи ризик-менеджменту підприємства сфери послуг представляє із себе замкнутий та циклічний процес, для здійснення якого, виходячи із поточного стану внутрішньої та зовнішнього середовищ підприємства сфери послуг, кожен із їх елементів модифікується у сфері своїх функцій та завдань [1]. Від динаміки зміни зовнішнього та внутрішнього середовищ підприємства сфери послуг залежить тривалість періоду проходження одного циклу. Формування системи управління ри-

зиком підприємства сфери послуг починається із визнання існування ризику як в зовнішньому, так й у внутрішньому середовищах підприємства сфери послуг.

Наступним етапом є постановка цілей, виходячи із безлічі можливих подій, а відповідно – і ризикових ситуацій. Керівництво підприємства сфери послуг має усвідомити, що саме може вплинути на нього і наскільки значимі можуть бути їх наслідки. При розгляді даних питань необхідно урахувати специфіку інноваційного кластеру в цілому і підприємства сфери послуг зокрема та чітко розділяти потенційно можливі прямі і непрямі події.

Оцінка ступеня впливу на діяльність підприємства сфери послуг. Використовуючи отримані

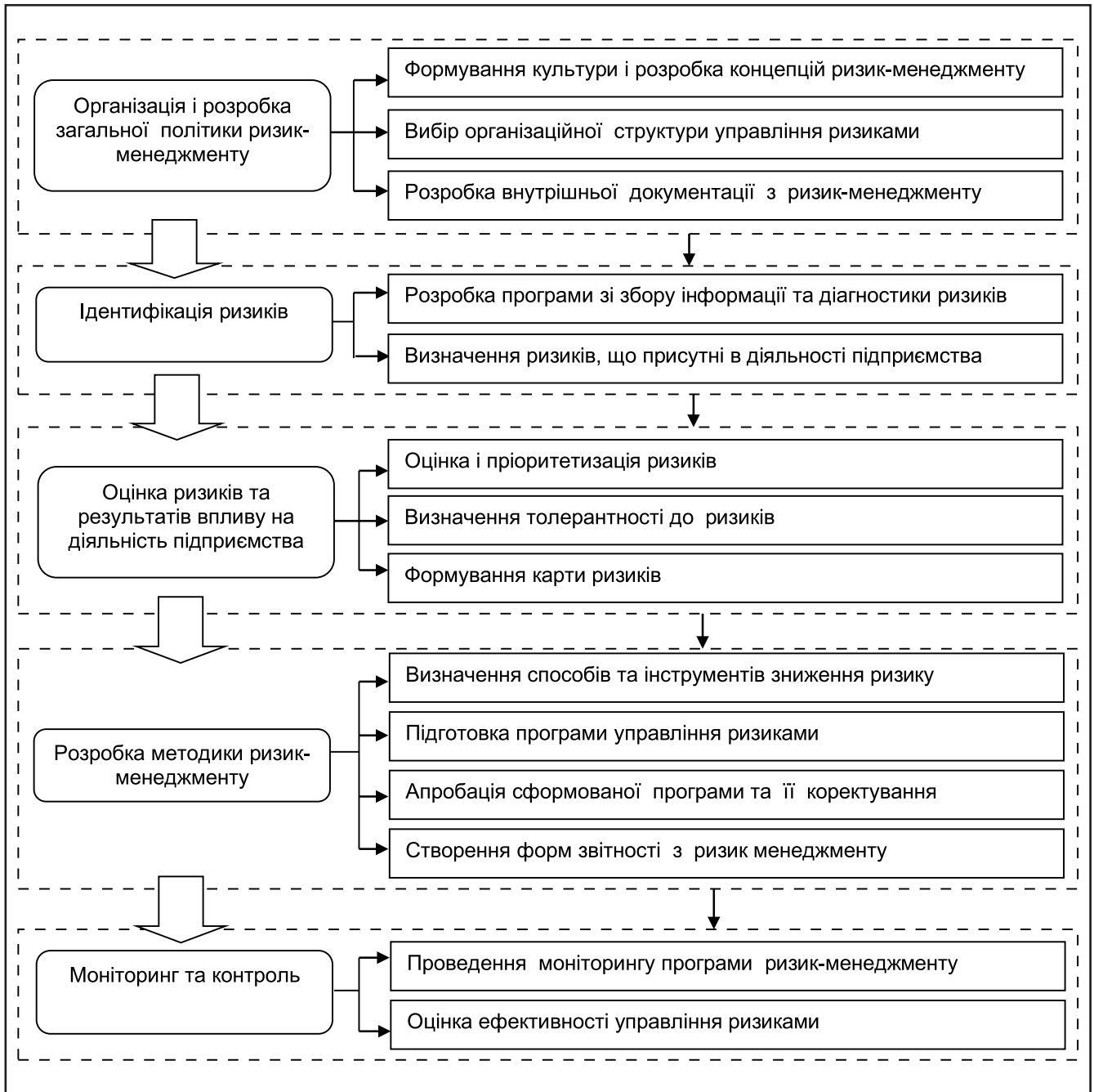

Рисунок 5. Етапи формування системи ризик-менеджменту підприємства сфери послуг при формуванні інноваційних кластерів [за матеріалами 6–9]

дані, керівництво підприємства сфери послуг повинно визначити пріоритетні напрямки функціонування системи ризик-менеджменту, оскільки у кожному бізнесі є параметри, що характеризують його здатність щодо розвитку та досягнення цілей. До них можна віднести прибуток, частку ринку, обсяг оборотів і т. п. Проте, для підприємств сфери послуг усі дані характеристики бізнесу мають різну значимість. Тому важливим є оцінка не тільки величини та ймовірності втрат, але й актуальність ризику [5].

У системі управління ризиками інноваційних кластерів є інтеграція філософії у їх корпоративну культуру. При цьому кожен зі співробітників, що залучений у функціонування системи управління ризиком, у межах своїх компетенцій, зобов'язаний усвідомлювати стратегічні цілі цього об'єднання.

Наступним етапом є моніторинг внутрішнього та зовнішнього середовищ щодо потенційних подій, що впливатимуть на функціонування підприємства сфери послуг. Потенційні події, вплив яких буде негативним, є ризиками, що вимага-

ють оцінки і реагування на них із боку керівництва [2]. Події із малою імовірністю виникнення не мають ігноруватися, якщо їхній вплив на досягнення стратегічної для підприємства сфери послуг цілі є значним. Є 2 рівні для визначення події: на рівні підприємства сфери послуг та на рівні інноваційного кластеру, що допомагає зосередити процес оцінювання ризику за функціями: виробництво, продаж, маркетинг, розробка технологій, інновації.

Висновки

Оцінювання ризиків дозволяє підприємству сфери послуг урахувати, якою мірою потенційні події можуть вплинути на досягнення цілей. Керівництво оцінює дані події із двох точок зору – імовірності виникнення і ступенем впливу, використовує для цього симбіоз кількісних та якісних методів. Механізми управління ризиками підприємства сфери послуг мають бути забезпечувати самоперевірку на постійній основі. Чим глибше й ефективніше процес поточного моніторингу, тим менше проявлятиметься потреба в проведенні додаткових перевірок. Беззаперечною умовою ефективної діяльності підприємства сфери послуг має стати формування системи ризик–менеджменту. Управління ризиками має бути невід’ємною складовою системи управління підприємства сфери послуг та інноваційного кластеру в цілому, оскільки ґрунтовний аналіз, проведення ідентифікації, оцінювання і подальшого коригування ступеня ризику необхідні для прийняття стратегічних інноваційних рішень, прогнозування ринку, маркетингових досліджень тощо. Слід урахувати, що на практиці упровадження системи ризик–менеджменту не дає швидкого результату, носить довгостроковий характер і націлена на отримання конкурентних переваг у перспективі. І тільки коли підприємство самотужки або в структурі інноваційного кластеру кілька разів пройде цикл від ідентифікації ризиків до вироблення заходів протидії та переконається, що кількість загроз зменшилася, а ризики, що залишилися, є припустимими, можна стверджувати, що система управління ними при формуванні інноваційних кластерів діє.

Список використаних джерел

1. Живко З. Б., Макарова В. В., Сухомлин Л. В., Миснік А. В. Оптимізація управлінських рішень в проектному менеджменті інноваційно орієнтованих під-

приємств сфери послуг в умовах діджиталізації та безпекових викликів. Формування ринкових відносин в Україні. 2023. № 3(262). С. 31–37.

2. Кургузенкова Л., Попрозман О., Харчук Т. Формування основних компонентів сталого розвитку економічної системи. Формування ринкових відносин в Україні. № 2 (249). 2022. С. 24–31.

3. Ложачевська О. М., Сафонова В. Є., Гнатенко І. А., Навроцька Т. А. Управління інноваційною економікою: стратегічні підходи до бізнес–процесів, кадрового менеджменту та конкурентоспроможності. Агросвіт. 2021. № 15. С. 14–19.

4. Орлова–Курилова О. В., Ольшанський О. В., Буряк Є. В., Овчаренко Є. І. Державне регулювання розвитком інноваційного підприємництва в умовах зміни споживчих переваг: моделювання глобалізаційних та безпекових компонент. Агросвіт. 2021. № 16. С. 18–25.

5. Ходаківська О. В., Орлова–Курилова О. В., Кирилюк Є. М., Бучнев М. М. Моделювання системи управління інноваційним потенціалом та фінансової системи економіки: компенсаторні інструменти державного впливу в умовах глобалізації. Агросвіт. 2021. № 19. С. 10–15.

6. Ilin V., Raikovska I., Sukhomlyn L. Implementation of innovative methods of economic analysis in the organization in the context of change management and innovation projects. Digital macro trends and technologies of the XXI century: Monograph. Praha: Oktan Print, 2023. pp. 58–67.

7. Lutsiak V., Kovtun O., Ostapchuk A., Khlystun D. Ukraine’s social service marketing system as a tool of support management decisions in wartime. Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development, 2022. № 44(4). pp. 451–460.

8. Mostenska T. L., Mostenska T. G., Kyrylenko O., Novak V., Kovtun O. The role of climate at the individual and organizational levels in the perception of the organizational environment. International Science Journal of Management, Economics. 2023. Vol. 2, № 1. pp. 84–95.

9. Stolyarov V., Pósztorovb J., Zos–Kior M., Hnatenko I., Petchenko M. Optimization of material and technical supply management of industrial enterprises. Naukovyi Visnyk Natsionalnoho Hirnychoho Universytetu. 2022. № 3(189). pp. 163–167.

10. Zhyvko Z., Nikolashyn A., Semenets I., Karpenko Y., Zos–Kior M., Hnatenko I., Klymenchukova N., Krakhmalova N. Secure aspects of digitalization in management accounting and finances of the subject of the national economy in the context of globalization. Journal of Hygienic Engineering and Design. 2022. Vol. 39. pp. 259–269.

References

1. Zhyvko Z., Makarova V., Sukhomlyn L., Mysnik A. (2023). Optimization of management decisions in project management of innovatively oriented enterprises in the field of services in the conditions of digitalization and security challenges. *Formuvannya rynkovykh vidnosyn v Ukraini* [Formation of market relations in Ukraine], 3(262), 31–37.
2. Kurguzenkova L., Poprozman O., Kharchuk T. (2022). Formation of the main components of sustainable development of the economic system. *Formation of market relations in Ukraine* [Formuvannya rynkovykh vidnosyn v Ukraini], 2 (249), 24–31.
3. Lozhachevska O., Safonova V., Hnatenko I., Navrotska T. (2021). Management of innovative economy: strategic approaches to business processes, personnel management and competitiveness. *Agrosvit* [Agroworld], 15, 14–19.
4. Orlova–Kurilova O., Olshanskyi O., Buriak I., Ovcharenko I. (2021). State regulation of the development of innovative entrepreneurship in the face of changing consumer preferences: modeling of globalization and security components. *Agrosvit* [Agroworld], 16, 18–25.
5. Khodakivska O. V., Orlova–Kurilova O. V., Kirilyuk E. M., Buchniev M. M. (2021). Modeling of the innovative potential management system and the financial system of the economy: compensatory instruments of state influence in the conditions of globalization. *Ahrosvit* [Agroworld], 19, 10–15.
6. Ilin V., Raikovska I., Sukhomlyn L. (2023). Implementation of innovative methods of economic analysis in the organization in the context of change management and innovation projects. *Digital macro trends and technologies of the XXI century: Monograph*. Praha: Oktan Print, 58–67.
7. Lutsiak V., Kovtun O., Ostapchuk A., Khlystun D. (2022). Ukraine's social service marketing system as a tool of support management decisions in wartime. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*, 44(4), 451–460.
8. Mostenska T. L., Mostenska T. G., Kyrylenko O., Novak V., Kovtun O. (2023). The role of climate at the individual and organizational levels in the perception of the organizational environment. *International Science Journal of Management, Economics*, 2.1, 84–95.
9. Stolyarov V., P6sstorov6 J., Zos–Kior M., Hnatenko I., Petchenko M. (2022). Optimization of material and

technical supply management of industrial enterprises. *Naukovyi Visnyk Natsionalnoho Hirnychoho Universytetu*, 3(189), 163–167.

10. Zhyvko Z., Nikolashyn A., Semenets I., Karpenko Y., Zos–Kior M., Hnatenko I., Klymenchukova N., Krakhmalova N. (2022). Secure aspects of digitalization in management accounting and finances of the subject of the national economy in the context of globalization. *Journal of Hygienic Engineering and Design*, 39, 259–269

Дані про авторів**Живко Зінаїда Богданівна,**

д. е. н., професор, науковий співробітник Scientific Center of Innovative Researches OU, Pussi, Estonia

Райковська Інна Тадеушівна,

к. е. н., доцент, завідувач кафедри обліку і оподаткування, Київський кооперативний інститут бізнесу і права, м. Київ, Україна

Ковтун Олена Анатоліївна,

к. е. н., доцент, доцент кафедри адміністративно-го менеджменту та зовнішньоекономічної діяльності, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ, Україна

Кургузенкова Людмила Анатоліївна,

к. е. н., доцент, доцент кафедри менеджменту і економіки спорту, Національний університет фізичного виховання і спорту України, м. Київ, Україна

Data about the authors**Zinaida Zhyvko,**

Dr. Sc. (Economics), Professor, Researcher of Scientific Center of Innovative Researches OU, Estonia, Pussi

Inna Raikovska,

PhD in Economics, Associate Professor, Head the Department of Accounting and Taxation, Kyiv Cooperative Institute of Business and Law, Ukraine, Kyiv

Olena Kovtun,

PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of Department of Administrative Management and Foreign Economic Activity, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Ukraine, Kyiv

Liudmyla Kurhuzenkova,

PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Sports Management and Economics Department, National University of Ukraine on Physical Education and Sport, Ukraine, Kyiv